

Studierendement Zorg en Welzijn in Noord-Brabant

Inhoudsopgave

Inleiding.....	3
Begrippenkader studierendement	4
Wat bepaalt studierendement?.....	5
Studierendement in Noord-Brabant in Zorg en Welzijn.....	6
HBO opleidingen in Noord-Brabant.....	7
<i>Verpleegkunde</i>	7
<i>Sociale Studies</i>	9
MBO opleidingen in Noord-Brabant.....	12
Studierendement verhogen?.....	14
Is een hoog percentage studierendement wel belangrijk?.....	15
Tot slot.....	16
<i>Bijlage 1</i>	17

Inleiding

Het personeelstekort in Zorg en Welzijn zorgt ervoor dat instroom in zorg- en welzijnsopleidingen extra aandacht krijgt. Met man en macht proberen we meer jongeren te laten kiezen voor een opleiding in Zorg en Welzijn. Maar het verhogen van instroom alleen is niet genoeg om het personeelstekort op te lossen. Een belangrijk aspect is namelijk het studierendement. Jongeren die kiezen voor een opleiding in Zorg en Welzijn, moeten ook hun diploma behalen.

Deze publicatie geeft inzicht in studierendement binnen zorg- en welzijnsopleidingen in Noord-Brabant. Daarvoor is een definitie van studierendement, en het verschil met de definitie van studiesucces, nodig. Ook de factoren die mogelijk invloed hebben op studierendement, lichten we uit. Vervolgens kijken we naar trends en ontwikkelingen betreffende het studierendement van hbo-opleidingen, en in beperktere mate van mbo-opleidingen, in Zorg en Welzijn. Hoe zit het in Noord-Brabant? Ten slotte is het belangrijk om te weten hoe we het studierendement kunnen verhogen. Of misschien nog belangrijker: is het werkelijk zo nuttig om in te zetten op het verhogen van studierendement?

In deze publicatie concentreren we ons alleen op onderwijsgegevens. Wij zijn ons echter bewust dat niet alleen de onderwijsinstellingen verantwoordelijk zijn voor het studierendement van leerlingen. Ook werkgevers spelen een belangrijke rol; een onderwerp dat zich leent voor vervolgonderzoek.

Onderwijs in Kaart 2018

Dit thema-artikel is onderdeel van de Onderwijs in Kaart 2018. Deze Onderwijs in Kaart bestaat uit diverse thema-artikelen en een integrerende publicatie.

De thema-artikelen hebben betrekking op diverse onderwerpen gerelateerd aan onderwijs in Zorg en Welzijn. Zo komen onder meer de cijfermatige onderwijsontwikkelingen in Noord-Brabant en de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt aan bod. Deze thema-artikelen worden gedurende het jaar gepubliceerd op het online arbeidsmarktdashboard Arbeidsmarkt in Beeld (transvorm.arbeidsmarktinbeeld.nl). Ook zijn op dit dashboard actuele, aanvullende onderwijscijfers te vinden.

In het voorjaar van 2018 verschijnt een integrerende publicatie Onderwijs in Kaart, waarin bevindingen uit een selectie van deze thema-artikelen aan bod komt. In deze publicatie besteden we ook aandacht aan de interpretatie van deze bevindingen; we identificeren trends en trekken conclusies.

Begrippenkader studierendement

Studierendement en studiesucces worden vaak over één kam geschoren. Binnen literatuurstudies en onderzoeken bestaat enige onenigheid over de begrippen. Bij veel studies zie je vaak dat één of meerdere van de volgende harde indicatoren gebruikt worden voor het bepalen van studierendement of studiesucces:

- jaarresultaat,
- diplomaresultaat,
- succes van eerstejaars studenten,
- studie-uitval,
- aantal voortijdig schoolverlaters,
- diploma binnen de nominale opleidingsduur,
- diploma binnen de nominale opleidingsduur plus één jaar.

Sommigen gaan nog een stapje verder en nemen indicatoren als doorstroom, opstroom of kwalificatiewinst ook mee¹. Hoewel bijvoorbeeld de MBO Raad en de Inspectie van het Onderwijs² naar bovengenoemde indicatoren verwijzen met het concept *studiesucces*, stellen het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO), de Landelijke Kamer van Verenigingen (LKvV) en de Landelijke Studenten Vakbond (LSVb) dat zo'n definitie van studiesucces te statisch is. Niet alleen harde criteria, maar ook zachte indicatoren moeten worden meegenomen. Wanneer slechts aantallen worden meegenomen – zoals de MBO Raad en Inspectie van het Onderwijs doen – meet men alleen het *studierendement* en niet het bredere begrip *studiesucces*:

“De brede definitie van studiesucces omvat de persoonlijke ontwikkeling van de student, de maatschappelijke betrokkenheid van de student gedurende de studie en de ontwikkeling die de student hierin doormaakt tot het moment van afstuderen. Hierin wordt iedere individuele student in ogenschouw genomen.”³

We kozen ervoor om studierendement te meten aan de hand van het percentage studenten dat een diploma behaalt binnen de nominale opleidingsduur plus één jaar

Het verschil tussen de twee definities is zeker niet onbelangrijk. Hoewel persoonlijke ontwikkeling en ontplooiing niet vergeten mogen worden bij het bepalen van studiesucces, zullen wij in deze publicatie vooral de harde criteria, ofwel het studierendement, onderzoeken. Simpelweg omdat dit gemakkelijker te meten is. Persoonlijke ontwikkeling is lastig meetbaar, terwijl harde studiecijfers en de invloed van bepaalde factoren hierop, gemakkelijker te achterhalen zijn.

¹ Een voorbeeld hiervan is de MBO Raad. MBO Raad (2016). Benchmark middelbaar beroepsonderwijs 2015: Bouwsteen studiesucces. Opgevraagd van:

https://www.mboraad.nl/sites/default/files/publications/20150717_sectorrapportage_studiesucces_2014-2015_klein.pdf

² De Inspectie van het Onderwijs meet studiesucces aan de hand van het diplomaresultaat, jaarresultaat en startersresultaat.

Inspectie van het Onderwijs (2017). Onderzoekskader 2017 voor het toezicht op het middelbaar beroepsonderwijs. Opgevraagd van: <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2016/06/13/onderzoekskader-2017-voor-het-toezicht-op-het-middelbaar-beroepsonderwijs>

³ ISO, LKvV, LSVb (2014). Studiesucces een nieuwe definitie. Opgevraagd van: <https://www.iso.nl/website/wp-content/uploads/2014/06/Studiesucces-een-nieuwe-definitie.pdf>

In verband met de haalbaarheid van dit onderzoek en de beschikbare informatie worden in deze publicatie niet alle eerder genoemde harde criteria meegenomen. Voor het bepalen van studierendement binnen Noord-Brabantse zorg- en welzijnsopleidingen, kozen wij ervoor om studierendement te meten aan de hand van het percentage studenten dat binnen de nominale opleidingsduur plus één jaar, het diploma behaalt.

Wat bepaalt studierendement?

Uit onderzoek van Hogeschool Inholland blijkt dat studierendement afhankelijk is van diverse factoren. Deze factoren kunnen betrekking hebben op de student of op de onderwijsmethoden en docenten. Hoewel het onderzoek is gebaseerd op hbo-opleidingen, zijn diverse factoren wellicht ook van toepassing op mbo-opleidingen.

Student

Bij studenten wordt het studierendement vaak bepaald door voorkennis of -opleiding, verwachtingen en eerdere ervaringen. Ook individuele kenmerken, zoals leeftijd, achtergrond, geslacht, persoonlijkheid, zelfvertrouwen en motivatie, spelen een rol. Oudere studenten behalen bijvoorbeeld vaak betere academische resultaten dan jongere studenten, omdat zij meestal een duidelijker toekomstperspectief hebben. Studenten met hoogopgeleide ouders of studenten met een westerse afkomst hebben een hogere kans op het behalen van een diploma dan studenten met laagopgeleide ouders en een niet-westerse afkomst. Verder presteren vrouwen in het algemeen beter dan mannen. Ook een hoge intrinsieke motivatie is belangrijk voor het behalen van een diploma. Bovendien halen studenten die goed georganiseerd zijn en veel doorzettingsvermogen hebben, betere resultaten. Het effect van deze laatste eigenschappen op het studierendement zou vijf keer groter zijn dan het effect van intelligentie op studierendement. Tenslotte kunnen stress en faalangst bij de student zorgen voor depressies en oververmoeidheid, iets wat het rendement niet ten goede komt.⁴

Het effect van eigenschappen als doorzettingsvermogen en organisatievermogen zou vijf keer groter zijn dan het effect van intelligentie op studiesucces.

Onderwijs

Ook docenten en onderwijsmethoden kunnen van invloed zijn op het studierendement. Binding van docenten met studenten is belangrijk, evenals binding tussen alle medewerkers binnen een opleidingsteam. Kleine groepen, zoals werkgroepen, maatwerk en individuele begeleiding kunnen bijvoorbeeld helpen binding tussen docent en student te creëren. Curricula moeten uitdagend en afwisselend zijn. Een combinatie van leervormen en actieve werkvormen kan helpen om studenten gemotiveerd te houden. Daarbij zijn talentvolle, enthousiaste en professionele docenten onmisbaar.⁵

⁴ Hogeschool Inholland (2017). Studiesucces, verbinden als stap voorwaarts. Opgevraagd van: www.hbo-kennisbank.nl (klik [hier](#) voor directe link)

⁵ Hogeschool Inholland (2017). Studiesucces, verbinden als stap voorwaarts.

Interessant is ook het in 2018 verschenen promotieonderzoek van Niessen⁶ (Rijksuniversiteit Groningen). Uit dit onderzoek blijkt dat bij numerus fixus, de selectie op motivatie van een student geen invloed heeft op studierendement. Vooral omdat studenten vaak sociaal-wenselijke antwoorden geven. De proefstudeertest daarentegen zou volgens Niessen wel een goede voorspeller zijn voor studierendement. Bij deze test moeten studenten een tentamen maken over bepaalde literatuur die zij vooraf bestuderen. Zo'n test is vergelijkbaar met de tentamens tijdens de studie, er wordt namelijk getest op academische vaardigheden van de – aankomende – student.

Oorzaken uitval

De factoren die studierendement bepalen, zijn inherent verbonden met de oorzaken van studieuitval. Hogeschool Inholland⁷ geeft zeven hardnekkige en veelvoorkomende oorzaken voor studieuitval:

- *Incongruentie*
Om studierendement te bevorderen moet er een match zijn tussen de verwachtingen en waarden van studenten en die van de onderwijsinstelling.
- *Slechte aansluiting*
Een slechte voorbereiding of aansluiting met de voorafgaande leerweg kan ervoor zorgen dat studenten veel tijd nodig hebben om zich aan te passen of te wennen.
- *Gebrek aan motivatie*
Gebrek aan motivatie kan veroorzaakt worden door een gebrek aan interesse, maar ook door gebrek aan uitdaging of een duidelijke doelstelling.
- *Buitenschoolse verplichtingen*
Het combineren van werk, studie en privé blijkt niet altijd even gemakkelijk.
- *Gebrek aan sociale integratie*
Het gebrek aan sociale contacten met studenten kan zorgen voor isolatie en eenzaamheid.
- *Psychische problemen*
Stress en emotionele problemen tijdens de studietijd, door onduidelijkheid in het studieproces, zijn vaak oorzaak voor uitval.
- *Onvoldoende academische vaardigheden*
Vooral scripties en afstudeeronderzoeken blijken veel van studenten te vergen. Studenten zijn niet altijd capabel genoeg om deze succesvol af te ronden.

Studierendement in Noord-Brabant in Zorg en Welzijn

Maar hoe staat het nu met het studierendement in de regio? Zoals het eerste hoofdstuk van deze publicatie al beschreef, meten wij studierendement aan de hand van het percentage studenten dat binnen de nominale opleidingsduur plus één jaar een diploma behaalt. Allereerst worden de cijfers, trends en ontwikkelingen van studierendement van hbo-opleidingen (voltijd, deeltijd en duaal) binnen Zorg en Welzijn uitgelicht. Daarna volgen, in het kort, de mbo-opleidingen (BOL en BBL)⁸. De

⁶ Niessen, A.S.M. (2018). *New Rules, New Tools: Predicting Academic Achievement in College Admissions*. Rijksuniversiteit Groningen.

⁷ Hogeschool Inholland (2017). *Studiesucces, verbinden als stap voorwaarts*.

⁸ Er is een selectie gemaakt van mbo- en hbo-opleidingen op het gebied van Zorg en Welzijn. De belangrijkste selectiecriteria zijn dat de opleidingen opleiden voor een functie in het primair proces die relevant is voor werkgevers

enige beschikbare data van mbo-opleidingen zijn namelijk gedateerd, waardoor we weinig kunnen concluderen over de ontwikkelingen in het mbo die op dit moment in Noord-Brabant gaande zijn.

Hbo-opleidingen in Noord-Brabant

Bachelor, niveau 6

Om het studierendement van hbo-opleidingen (bachelor, niveau 6) in Noord-Brabant te meten, gebruiken we data van de Vereniging Hogescholen. Zij publiceren onder meer het studierendement na vijf jaar. Dit betekent, normaliter, dat dit het studierendement betreft gedurende de nominale opleidingsduur (vier jaar) plus één jaar. De weergegeven jaren in tabellen en grafieken betreffen de instroomjaren⁹.

Verpleegkunde

Allereerst volgt het studierendement van de opleiding Verpleegkunde (voltijd, deeltijd en duaal).

Voltijd

Studierendement na vijf jaar Verpleegkunde (voltijd)

	2007	2008	2009	2010	2011	Vershil 2011 t.o.v. 2010	Vershil 2011 t.o.v. 2007
Noord-Brabant	68,6%	69,6%	65,9%	63,3%	62,2%	-1,1%	-6,4%
Nederland	59,4%	60,3%	58,1%	58,6%	57,2%	-1.4%	-2,2%

Tabel 1: Het studierendement na vijf jaar voor de bachelor Verpleegkunde (voltijd) in Noord-Brabant. De jaren betreffen de instroomjaren van studenten. Bron: De Vereniging Hogescholen (2017), bewerking door Transvorm.

Wanneer we kijken naar de voltijdopleiding Verpleegkunde, is te zien dat het studierendement na vijf jaar in Noord-Brabant hoger is dan dat van het gemiddelde van alle hogescholen in Nederland. Het studierendement van instromers is in 2011 afgenomen ten opzichte van de instromers die in 2010 en 2007 begonnen met de studie. Dat geldt voor zowel Noord-Brabant als Nederland. Anders gezegd; het percentage gediplomeerden in 2016 (2011+5), was hoger dan het percentage gediplomeerden in 2015 (2010+5) en 2012 (2007+5).

aangesloten bij Transvorm. Voor de indeling naar opleidingsniveau is gebruikgemaakt van het Nederlands Kwalificatieraamwerk (NLQ).

Voor het betreffende onderwerp studierendement is er echter slechts een beperkte beschikbaarheid aan informatie voor al deze opleidingen. Daarom zijn niet alle opleidingen van de gebruikelijk selectie voor de Oik gebruikt.

⁹ Het studierendement, ofwel het percentage gediplomeerden, wordt gemeten vijf jaar na deze instroomjaren. De meest actuele gegevens zijn van het jaar 2011. In werkelijkheid is het studierendement dus gemeten of getoetst in het jaar 2016 (2011+5). Gegevens over het studierendement na 5 jaar zijn helaas nog niet beschikbaar voor het instroomjaar 2012, ofwel het meetjaar 2017.

Deeltijd

Studierendement na vijf jaar Verpleegkunde (deeltijd)

	2007	2008	2009	2010	2011	Vershil 2011 t.o.v. 2010	Vershil 2011 t.o.v. 2007
Noord-Brabant	70,6%	59,6%	64,7%	69,5%	77,4%	+7,9%	+6,8%
Nederland	58,8%	60,1%	63,0%	65,8%	65,7%	-0,1%	+6,9%

Tabel 2: Het studierendement na vijf jaar voor de bachelor Verpleegkunde (deeltijd) in Noord-Brabant. De jaren betreffen de instroomjaren van studenten. Bron: De Vereniging Hogescholen (2017), bewerking door Transvorm.

Het studierendement van de deeltijdopleiding Verpleegkunde laat een andere trend zien dan de voltijdopleiding. Het studierendement na vijf jaar was in het instroomjaar 2011 aanzienlijk hoger bij de deeltijdopleiding dan bij de voltijdopleiding. Het studierendement na vijf jaar is voor de deeltijdopleiding toegenomen in instroomjaar 2011 ten opzichte van de instroomjaren 2007 en 2010, in tegenstelling tot de voltijdopleiding. Het studierendement na vijf jaar is ook bij de deeltijdopleiding Verpleegkunde hoger in Noord-Brabant dan gemiddeld in Nederland. Vooral Avans Hogeschool scoorde in instroomjaar 2011 een erg hoog studierendement na vijf jaar.

Duaal

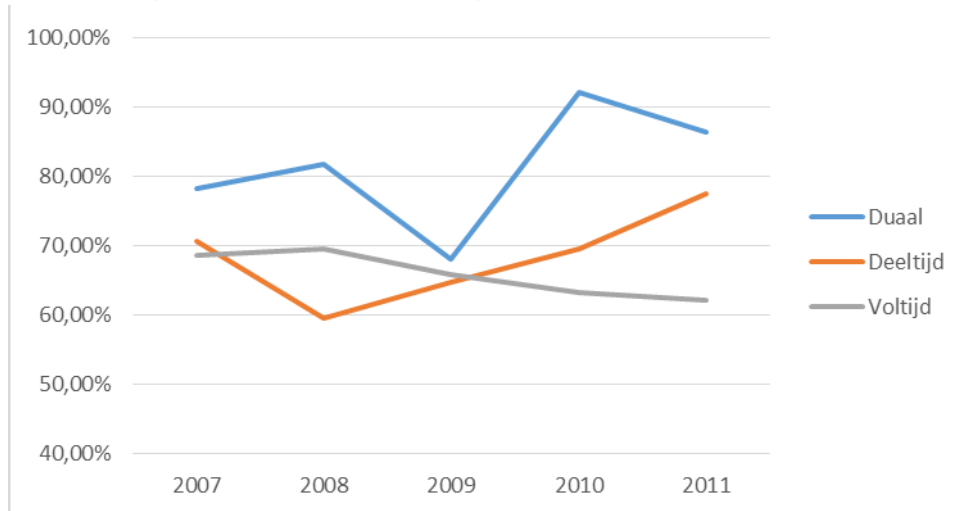
Studierendement na vijf jaar Verpleegkunde (duaal)

	2007	2008	2009	2010	2011	Vershil 2011 t.o.v. 2010	Vershil 2011 t.o.v. 2007
Noord-Brabant	78,2%	81,7%	68,1%	92,1%	86,4%	-5,7%	+8,2%
Nederland	66,0%	61,2%	64,2%	63,1%	65,8%	+2,7%	-0,2%

Tabel 3: Het studierendement na vijf jaar voor de bachelor Verpleegkunde (duaal) in Noord-Brabant. De jaren betreffen de instroomjaren van studenten. Bron: De Vereniging Hogescholen (2017), bewerking door Transvorm.

Het studierendement na vijf jaar ligt voor de duale opleiding Verpleegkunde in Noord-Brabant in alle instroomjaren ruim boven het gemiddelde van alle hogescholen in Nederland. Het studierendement na vijf jaar van de duale opleiding in Noord-Brabant is in 2011 gedaald ten opzichte van 2010, maar toegenomen ten opzichte van 2007. Vooral Fontys Hogeschool scoort erg hoog. Noord-Brabant scoort dus bij alle opleidingen Verpleegkunde (voltijd, deeltijd en duaal) hoger scoort dan het gemiddelde in Nederland. Het verschil in het gemiddelde studierendement na vijf jaar tussen Noord-Brabant en Nederland is het grootst bij de duale opleiding.

Ontwikkeling studierendement Verpleegkunde

Figuur 1: Ontwikkeling studierendement na vijf jaar voor Verpleegkunde in Noord-Brabant voor de voltijd, deeltijd en duale opleiding. Bron: *De Vereniging Hogescholen (2017)*, bewerking door *Transvorm*.

Mogelijke verklaringen

Bij vergelijking van de drie opleidingen (dual, voltijd en deeltijd) in Noord-Brabant valt op dat het studierendement na vijf jaar het hoogst is bij de duale opleidingen Verpleegkunde. Ook de deeltijdopleidingen in Noord-Brabant scoren hoog. De voltijdopleidingen Verpleegkunde scoren het laagst. Hoewel meerdere factoren hierop van invloed kunnen zijn, kan dit verschil te maken hebben met de leeftijden en verwachtingen van studenten. Zoals eerder duidelijk werd, hebben oudere studenten vaak een duidelijker beeld en toekomstperspectief, waardoor zij minder vaak uitvallen. Deeltijd- en duale studenten zijn vaak ouder en komen niet rechtstreeks van de middelbare school. Zij volgen de opleiding soms naast hun betaalde baan of combineren het bijvoorbeeld met het ouderschap. Ook kan het verschil tussen de drie soorten opleidingen worden verklaard door de grootte van de groepen leerlingen. Zoals blijkt uit de theorieën en studies over studierendement, hebben studenten vaak baat bij kleine groepen, zodat ze meer maatwerk krijgen van docenten. Deeltijd- en duale opleidingen bestaan doorgaans uit kleinere groepen studenten dan voltijdstudies, wat mogelijk bij kan dragen aan een hoger studierendement.

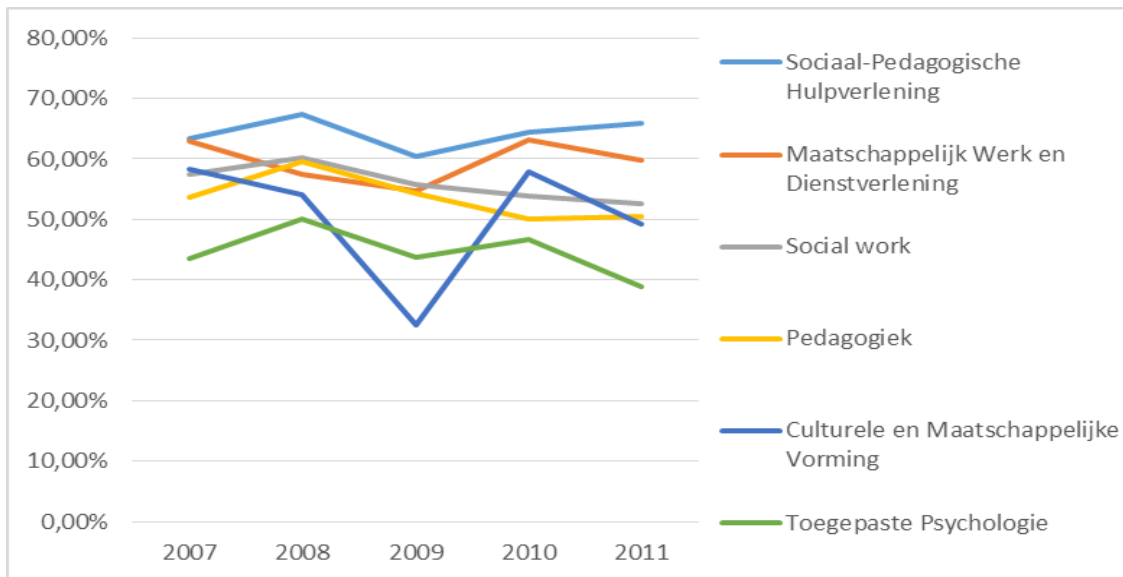
Sociale Studies

Maar hoe verhouden de cijfers van de Verpleegkunde-opleidingen zich tot de andere sociale opleidingen? Er is een selectie gemaakt van de volgende hbo-opleidingen: Pedagogiek; Culturele en Maatschappelijke Vorming; Maatschappelijk Werk en Dienstverlening; Sociaal-Pedagogische Hulpverlening; Social Work; en Toegepaste Psychologie¹⁰.

¹⁰ De exacte cijfers van het studierendement van deze cijfers zijn opgenomen in bijlage 1.

Voltijdopleidingen

Ontwikkeling studierendement na vijf jaar (voltijd)

Figuur 2: De ontwikkeling van het studierendement na 5 jaar voor diverse voltijd hbo-opleidingen (Sociale Studies) in Noord-Brabant. Bron: De Vereniging Hogescholen (2017), bewerking door Transvorm.

Het studierendement na vijf jaar voor de (instroom-)periode van 2007 tot 2011 is voor alle uitgelichte voltijdopleidingen in Noord-Brabant gedaald, met uitzondering van de opleiding Sociaal-Pedagogische Hulpverlening; daar nam het studierendement na vijf jaar toe met 2,5%. Een andere opvallende trend is dat het studierendement na vijf jaar voor de opleiding Culturele en Maatschappelijke Vorming na een dieptepunt in 2009 en een sterke stijging in 2010, weer sterk daalde in 2011. De afname in studierendement na vijf jaar, in 2011 ten opzichte van 2007, is daar dan ook – met bijna 9% – het sterkst van alle opleidingen. Verder scoort de opleiding Sociaal-Pedagogische Hulpverlening in alle onderzochte instroomjaren het hoogst op studierendement na vijf jaar. De opleiding Toegepaste Psychologie scoort relatief laag; in instroomjaar 2011 was het studierendement na vijf jaar slechts 38,9%.

Brabant in vergelijking met Nederland

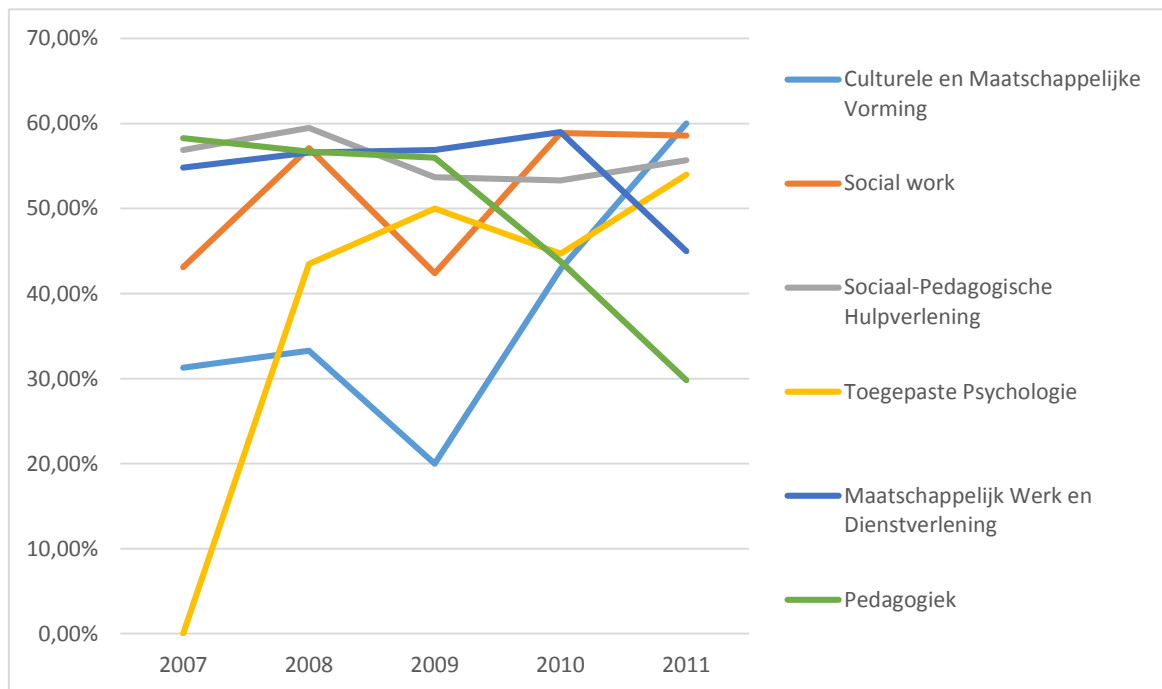
De data van de Vereniging Hogescholen laat nog enkele interessante bevindingen zien met betrekking tot het studierendement na vijf jaar. Voor de voltijdstudie Pedagogiek geldt dat het gemiddelde studierendement van de hogescholen in Nederland hoger is dan in Noord-Brabant. Voor de opleiding Culturele en Maatschappelijke Vorming is het studierendement in Noord-Brabant na vijf jaar net wat hoger dan het landelijk gemiddelde – met uitzondering van 2009 en 2011. De voltijdopleidingen Maatschappelijk Werk en Dienstverlening en Sociaal-Pedagogische Hulpverlening in Noord-Brabant scoren alle jaren beter dan het gemiddelde van alle hogescholen in Nederland. Wanneer we de voltijdopleiding Social Work vergelijken met het landelijk gemiddelde, blijkt dat deze niet veel verschillen. Het ene jaar scoort Noord-Brabant wat beter, het ander jaar Nederland. Hetzelfde geldt voor de opleiding Toegepaste Psychologie; niet alleen in Noord-Brabant, maar ook in Nederland scoort deze voltijdopleiding relatief laag op het gebied van studierendement na vijf jaar.

Sociale Studies in vergelijking met Verpleegkunde

Daarnaast is opvallend dat de voltijdopleiding Verpleegkunde in het algemeen beter scoort op studierendement na vijf jaar dan de zojuist uitgelichte opleidingen. Voor de voltijdopleiding Verpleegkunde in Noord-Brabant zijn percentages van boven 60% of 70% geen uitzondering. Voor de overige voltijdopleidingen in Noord-Brabant, met uitzondering van Sociaal-Pedagogische Hulpverlening, liggen de percentages lager.

Ontwikkelingen deeltijdopleidingen

Ontwikkeling studierendement na vijf jaar (deeltijd)

Figuur 3: De ontwikkeling van het studierendement na 5 jaar voor diverse deeltijd hbo-opleidingen (Sociale Studies) in Noord-Brabant. Bron: De Vereniging Hogescholen (2017), bewerking door Transvorm.

Bij de deeltijdopleidingen in Noord-Brabant zijn andere trends zichtbaar dan bij de voltijdopleidingen. Een opvallende ontwikkeling is dat voor de deeltijdopleiding Culturele en Maatschappelijke Vorming het studierendement na vijf jaar aanzienlijk is toegenomen in instroomjaar 2011 ten opzichte van 2007, namelijk met 28,7%. Het instroomjaar 2011 kent ook een hoger studierendement na vijf jaar dan het instroomjaar 2010. Verder kennen de deeltijdopleidingen Social Work en Toegepaste Psychologie een grote toename in studierendement na vijf jaar over de periode 2007-2011. Het studierendement van Sociaal-Pedagogische Hulpverlening blijft vrij stabiel. Tegelijkertijd kennen de deeltijdstudies Maatschappelijk Werk en Dienstverlening en Pedagogiek een sterke afname in studierendement na vijf jaar. Het studierendement na vijf jaar van Pedagogiek kent maar liefst een afname van 28,5% in het instroomjaar 2011 ten opzichte van het instroomjaar 2008. In instroomjaar 2011 – ofwel meetjaar 2016 – is het studierendement van Pedagogiek en, in mindere mate, van Maatschappelijk Werk en Dienstverlening dan ook aanzienlijk lager dan van de andere opleidingen.

Brabant in vergelijking met Nederland

Verder zijn er nog enkele trends die opvallen bij het vergelijken van de deeltijdopleidingen in Noord-Brabant met die van de rest van Nederland. De deeltijdopleiding Pedagogiek in Noord-Brabant scoort

op studierendement na vijf jaar tot en met instroomjaar 2009 hoger dan de deeltijdopleidingen Pedagogiek in Nederland. Vanaf instroomjaar 2010 scoort Noord-Brabant lager dan het gemiddelde in Nederland. Het studierendement voor de deeltijdopleiding Pedagogiek in instroomjaar 2011 is in Noord-Brabant zelfs maar 29,8%, tegenover 54,2% gemiddeld in Nederland. Bij de deeltijdstudies Culturele en Maatschappelijke Vorming en Sociaal-Pedagogische Hulpverlening in Noord-Brabant is in instroomjaar 2011 het studierendement na vijf jaar juist hoger dan het landelijk gemiddelde. Hetzelfde geldt voor Toegepaste Psychologie en Social Work, hoewel het verschil bij Social Work slechts nihil is. De deeltijdopleiding Maatschappelijk Werk en Dienstverlening in Noord-Brabant scoort daarentegen lager dan het gemiddelde van alle hogescholen in Nederland.

Deeltijd in vergelijking met voltijd

Wanneer we de deeltijdopleidingen vergelijken met de voltijdopleidingen van Noord-Brabant vallen nog een aantal dingen op. Anders dan bij de Verpleegkunde-opleidingen, scoort niet één van de twee soorten opleidingen in het algemeen beter dan de ander op het gebied van studierendement na vijf jaar voor instroomjaar 2011. Bij de opleidingen Social Work, Toegepaste Psychologie en Culturele en Maatschappelijke vorming scoren de deeltijdopleidingen hoger dan de voltijdopleidingen, terwijl voor Pedagogiek, Maatschappelijk Werk en Dienstverlening en Sociaal-Pedagogische Hulpverlening de voltijdopleidingen beter scoren dan de deeltijdopleidingen.

Sociale Studies in vergelijking met Verpleegkunde

Ten slotte valt op dat het studierendement na vijf jaar van alle bovenstaande deeltijdopleidingen in Noord-Brabant in instroomjaar 2011 (of meetjaar 2016) aanzienlijk lager is dan het studierendement na vijf jaar van de deeltijdopleiding Verpleegkunde in Noord-Brabant.

Mogelijke verklaringen

Hoewel we eerder een mogelijke verklaring schetsten voor het verschil in studierendement na vijf jaar bij voltijd- en deeltijdopleidingen Verpleegkunde, blijkt deze verklaring niet van toepassing op de Sociale Studies. We constateerden dat de deeltijd- en duale opleidingen van Verpleegkunde beter scoorden dan de voltijdopleiding. Verondersteld werd dat dit verschil verklaard kan worden door het verschil in leeftijd en toekomstvisie van duale en deeltijdstudenten. Zij zijn vaak ouder, studeren naast hun betaalde baan en hebben een duidelijk toekomstperspectief. Binnen het domein Sociale Studies blijken deeltijdopleidingen echter niet beter te scoren dan voltijdopleidingen op het gebied studierendement na vijf jaar. Wellicht dat andere factoren daarom invloed hebben op de verschillen in studierendementen per opleiding. Op deze factoren hebben wij helaas geen zicht. Dit kan een interessant onderwerp zijn voor vervolgonderzoek.

Mbo-opleidingen in Noord-Brabant

Niveau 1 t/m 4

Het studierendement van de mbo-opleidingen in Zorg en Welzijn is moeilijker te achterhalen dan van de hbo-opleidingen. De meest complete actuele openbare gegevens met betrekking tot het studierendement van mbo-opleidingen zijn afkomstig uit het meetjaar 2015 (= instroomjaar 2010 + nominale opleidingsduur + 1). Hier gaat het dus om meetjaren en niet om instroomjaren, zoals bij de hbo-opleidingen het geval is. Dit kan op het eerste gezicht namelijk een vertekend beeld geven¹¹.

¹¹ Gezien het gaat om de meetjaren, zijn de (meest complete) gegevens van de mbo-opleidingen vrij gedateerd.

Studierendement mbo-opleidingen Noord-Brabant 2014-2015

	2014	2014	2015	2015	Vershil 2015 t.o.v. 2014	Vershil 2015 t.o.v. 2014
	BOL	BBL	BOL	BBL	BOL	BBL
Zorg						
Zorghulp (niveau 1)	77,6%	95,7%	63,7%	*	-13,8%	*
Helpende (niveau 2)	71,5%	87,4%	73,3%	89,0%	+1,8%	+1,6%
Verzorgende (niveau 3)	55,8%	59,0%	56,8%	60,1%	+1,0%	+1,1%
Verpleegkundige (niveau 4)	56,9%	60,5%	59,3%	68,1%	+2,4%	+7,6%
Doktersassistent (niveau 4)	74,3%	*	79,3%	80,8%	+6,0%	*
Welzijn						
Medewerker Maatschappelijke Zorg (niveau 3)	40,9%	65,2%	48,2%	78,4%	+7,3%	+13,2%
Persoonlijk Begeleider Gehandicaptenzorg (niveau 4)	69,5%	65,1%	81,7%	75,7%	+12,2%	+10,6%
Persoonlijk Begeleider Specifieke Doelgroepen (niveau 4)	77,9%	71,0%	72,5%	*	-5,4%	*
Pedagogisch Medewerker Kinderopvang (niveau 3)	58,6%	78,9%	57,0%	81,6%	-1,6%	+2,7%
Pedagogisch Medewerker Kinderopvang (niveau 4)	74,5%	66,8%	78,9%	65,7%	+4,4%	-1,1%
Sociaal Cultureel Werker (niveau 4)	56,5%	*	62,2%	*	+5,7%	*
Sociaal Maatschappelijk Dienstverlener (niveau 4)	59,3%	*	56,9%	*	-2,4%	*

Tabel 4: Het studierendement (diploma binnen nominale opleidingsduur +1) van mbo-opleidingen in Zorg en Welzijn in Noord-Brabant. De jaren betreffen de meetjaren en niet de instroomjaren van leerlingen. *Bron: AZWInfo (2018).*

*Geen gegevens beschikbaar.

Ontwikkelingen studierendement

Wanneer we het studierendement van het meetjaar 2015 vergelijken met de meetjaren 2010 en 2012, zien we een toename in rendement voor de opleidingen (BOL en BBL) Helpende, Verzorgende en Verpleegkundige. Het rendement van Zorghulp kende in 2014 een hoogtepunt (t.o.v. 2010 en 2012), maar daalde weer in meetjaar 2015. Ook het studierendement van de BOL-opleidingen Sociaal Cultureel Werker (4) kende een toename tussen 2010 en 2015. Het studierendement van de opleiding Sociaal Maatschappelijk Dienstverlener (4) kende in 2014 een toename vergeleken met 2010, maar daalde weer in 2015.

De BOL-opleidingen Pedagogisch Medewerker Kinderopvang (3) en Persoonlijk Begeleider Specifieke Doelgroepen (4) kenden een lichte daling in 2015 vergeleken met 2014. Het rendement van de BBL-opleiding voor Pedagogisch Medewerker Kinderopvang (4) daalde ook in meetjaar 2015 vergeleken met 2014. Dit in tegenstelling tot de BOL-variant van deze opleiding en tot de BBL-opleiding van

Veel aandacht besteden we daarom niet aan het rendement van de mbo-opleidingen in Noord-Brabant. Dat wil echter niet zeggen dat data met betrekking tot het studierendement van deze opleidingen onbelangrijk is. Ontwikkelingen en trends in studierendement op mbo-niveau zijn van cruciaal belang om meer grip te krijgen op de personeelstekorten in Zorg en Welzijn.

Pedagogisch Medewerker (3); daar stegen de rendementen. De rendementen van BOL- en BBL-opleidingen van de opleidingen Medewerker Maatschappelijke Zorg (3) en Persoonlijk Begeleider Gehandicaptenzorg (4) kenden ook een stijging in rendement.

Zorg en Welzijn in vergelijking

Wanneer we de gegevens van mbo-opleidingen in Noord-Brabant analyseren, valt op dat het verschil in studierendement tussen de zorgopleidingen aan de ene kant, en welzijnsopleidingen aan de andere kant, niet erg groot is voor de BOL-opleidingen. Een uitzondering is het rendement van de BOL-opleiding Medewerker Maatschappelijke Zorg (3); die is met 48% wat lager dan rest. Dit terwijl het studierendement van de BBL-opleiding van deze studie 78% is. Voor de BBL-opleidingen geldt ook dat het verschil in studierendement tussen Zorg en Welzijn gemiddeld niet erg groot is.

BOL en BBL in vergelijking

Verder valt bij de mbo-studies in Noord-Brabant op dat de BBL-opleidingen in Zorg beter scoorden dan de BOL-opleidingen op het gebied van studierendement (binnen de nominale opleidingsduur plus één jaar). Wellicht dat dit ook weer te maken heeft met de leeftijd van BBL-studenten ten opzichte van BOL-studenten. Over het algemeen zijn BBL-studenten wat ouder, waardoor zij misschien een duidelijker doel of toekomstperspectief hebben. Bij de welzijnsopleidingen scoren de BOL-opleidingen echter niet beter dan de BBL-variant. De BOL-opleidingen Pedagogisch Medewerker Kinderopvang (4) en Persoonlijk Begeleider Gehandicaptenzorg (4) scoorden hoger dan BBL-opleidingen. We hebben geen zicht op de mogelijke verklaringen hiervoor.

Brabant in vergelijking met Nederland

Daarnaast blijkt uit de vergelijking van de mbo-studies in Noord-Brabant met het gemiddelde studierendement van de mbo-opleidingen in Nederland (2015), dat Noord-Brabant vaak net wat hoger scoort dan gemiddeld. De verschillen zijn het grootst bij de welzijnsopleidingen. Vooral de BOL- en BBL-opleidingen voor Persoonlijk Begeleider Gehandicaptenzorg (4) en de BBL-opleidingen Medewerker Maatschappelijke Zorg (3) en Pedagogisch medewerker Kinderopvang (3) in Noord-Brabant scoren hoog ten opzichte van Nederland. De opleidingen Sociaal Maatschappelijk Dienstverlener (BOL) en Pedagogisch Medewerker Kinderopvang (4) in Noord-Brabant scoren daarentegen beduidend lager dan het gemiddelde van Nederland.

Mbo in vergelijking met hbo

Ten slotte valt op dat de welzijnsopleidingen op mbo-niveau (zowel de BOL- als de BBL-opleidingen) in het algemeen een hoger studierendement hebben dan de Sociale Studies op hbo-niveau. Dit is niet per se het geval bij de zorgopleidingen.

Studierendement verhogen?

Uit bovenstaande data kunnen we verschillende conclusies trekken. Bij de meeste hbo-opleidingen is het studierendement de afgelopen jaren gedaald. De voltijd, deeltijd en duale hbo-opleidingen Verpleegkunde in Brabant doen het over het algemeen beter dan het gemiddelde van de hogescholen in Nederland. Vooral de duale en deeltijdopleidingen scoren hoog. De opleidingen van Sociale Studies op hbo-niveau in Noord-Brabant scoren niet allemaal beter dan het landelijk gemiddelde. Het studierendement van deze opleidingen is gemiddeld lager dan het rendement van de hbo-Verpleegkunde. Het rendement van de mbo-opleidingen in Noord-Brabant verschilde niet veel van het gemiddelde studierendement in Nederland. Recente gegevens van het mbo ontbreken echter.

Een interessante vraag bij deze conclusies is natuurlijk: Hoe kunnen onderwijsinstellingen het studierendement verhogen? Volgens de literatuur kunnen verschillende maatregelen bijdragen aan het verhogen van studierendement. Voorbeelden van zulke maatregelen zijn een bindend studieadvies (BSA) of intake en matching (studiekeuzecheck).

BSA

Het BSA is een advies dat na afloop van het eerste studiejaar bepaalt of de student doorgelaten wordt naar het tweede jaar, of dat hij of zij moet stoppen met de studie. Deze strengere selectie zou ervoor moeten zorgen dat minder studenten later in de studieperiode uitvallen. Wel is het mogelijk dat daardoor de uitval na het eerste jaar groter is. Uit onderzoek van de Vereniging Hogescholen en Avans Hogeschool¹², blijkt bijvoorbeeld ook dat bij Avans Hogeschool de uitval, sinds invoering van BSA, licht gestegen is in het eerste jaar, terwijl de uitval of switch in jaar twee is afgenomen.

Interessant is het promotieonderzoek van Eline Sneyers (Maastricht University). Daaruit blijkt namelijk dat het BSA geen direct effect heeft op studierendement. Sneyers concludeert dat de uitval weliswaar omhoog gaat door het BSA, maar zij vond geen significant effect op het nominaal afstuderen of het rendement van de opleiding. Mentorprogramma's en het uitgeven van studiebeurzen zouden daarentegen wel zorgen voor een hoger studierendement en minder uitval.¹³

Studiekeuzecheck

Intake en matching, of studiekeuzechecks worden – voorafgaand aan de studie – ingezet om een studie en student aan elkaar te matchen. De aanmeldtijd voor een studie wordt vervroegd, zodat er tijd is voor de student en opleiding om elkaar te leren kennen of te beoordelen. Voorbeelden van maatregelen zijn assessments, gesprekken, matchingsdagen en colleges. Volgend op de intake en matching of studiekeuzecheck geeft de onderwijsinstelling advies aan de leerling (positief of negatief). Intake en matching zouden zorgen voor binding met de student en realistischere verwachtingen ten aanzien van de studie. Het geeft ook wat extra bedenktijd aan studenten. Het doel is om de uitval in het eerste jaar te beperken. Uit het onderzoek van de Vereniging Hogescholen en Avans Hogeschool blijkt dat intake en matching, ofwel de adviezen volgend uit de intake en matching (positief, negatief of twijfel), een samenhang laten zien met uitval in het eerste jaar. Er kan echter geen causaal verband aangetoond worden.

Is een hoog percentage studierendement wel belangrijk?

Maar hoe belangrijk is studierendement? In dit onderzoek hebben we studierendement gemeten aan de hand van het percentage studenten van een opleiding dat binnen de nominale opleidingsduur plus één jaar een bijbehorend diploma heeft behaald. Het gaat hier dus vooral om het behalen van een diploma binnen deze termijn. Hoe meer studenten met een diploma binnen de gestelde tijd, hoe beter.

¹² Vereniging Hogescholen & Avans Hogeschool (2016). Bindend studieadvies Intake en Matching bij Avans Hogeschool: Onderzoek naar de aanpassing van de BSA-norm en flankerend beleid. Opgevraagd van: http://www.vereniginghogescholen.nl/system/knowledge_base/attachments/files/000/000/746/original/085_018_KWALIT_EIT_STUDIESUCCES_AVANS_P1__06_.pdf

¹³ Sneyers, E. (2017). What works to improve student succes: The effects of academic dismissal policies, student grants and institutional mergers on student outcomes. <https://www.scienceguide.nl/wp-content/uploads/2017/12/ESneyers.pdf>

Volgens het ISO, de LKvV en de LSVb nemen hogescholen en universiteiten steeds vaker maatregelen, zoals het bindend studieadvies of compensatoir toetsen, om het aantal studenten dat afstudeert binnen de nominale opleidingsduur plus één jaar, te verhogen. Zij stellen dat dit een logische trend is “aangezien rendementsindicatoren, zoals het aantal studenten dat nominaal studeert en de uitval in het eerste jaar, onderdeel uitmaken van de prestatieafspraken.”¹⁴

Maar dit ‘rendements-denken’, zoals zij dit noemen, en vooral de maatregelen die daarbij horen, zijn volgens hen niet bevorderlijk voor de kwaliteit van onderwijs. In de praktijk betekenen zulke maatregelen namelijk dat steeds meer studenten sneller moeten afstuderen. Er is weinig aandacht voor nevenactiviteiten – denk hierbij bijvoorbeeld aan bestuursfuncties van verenigingen – sociale netwerken of individuele ontwikkeling en zelfontplooiing. Volgens het ISO, de LKvV en de LSVB zijn vaak juist de studenten die gebruikmaken van deze extra ruimte, aantrekkelijk voor de arbeidsmarkt.

In het ‘rendements-denken’ is geen ruimte voor bestuursfuncties, sociale netwerken of individuele ontwikkeling en zelfontplooiing. Vaak zijn de studenten die gebruikmaken van deze extra ruimte, juist aantrekkelijk voor de arbeidsmarkt

Maatregelen

Het ISO, de LKvV en de LSVB pleiten er daarom voor om niet het rendement, maar het studiesucces – de zogenoemde ‘nieuwe definitie’ – te verhogen. Hierbij worden zowel harde criteria, zoals het rendement, als zachte criteria, zoals zelfontplooiing en sociale netwerken, meegenomen:

- *Community-vorming*
Sociale en academische integratie zorgt ervoor dat studenten beter bereid zijn om tijd te steken in de studie. Onderwijsinstellingen kunnen bijvoorbeeld studie- of studentenverenigingen faciliteren, zodat studenten elkaar ook buiten de officiële lesuren ontmoeten. Belangrijk hierbij is ook dat er maatwerk moet worden geboden vanuit de onderwijsinstellingen; wanneer studenten meer tijd ‘moeten’ steken in sociale en academische integratie, geef hen daarvoor wat extra tijd en ruimte.
- *Betere overgangen in het onderwijs*
Een goede voorbereiding op de middelbare school, ruime aandacht voor oriëntatie, objectieve studievoorzichting en een kwalitatief sterke studiekeuzecheck zijn belangrijk voor het matchen van studenten. Ook wanneer studenten willen switchen tussen opleidingen, worden zij vaak belemmerd. Denk hierbij aan propedeuses en de hoge kosten van schakelprogramma’s.
- *Betere begeleiding tijdens het onderwijs/gezien worden*
Individuele begeleiding en maatwerk zijn belangrijk. Het loont vaak om een mentor of tutor aan de student te koppelen. Op deze manier wordt de student geholpen bij bijvoorbeeld de studieplanning. Ook begeleiding in extra curriculaire activiteiten, of talentenprogramma’s¹⁵, kan het studiesucces bevorderen.
- *Hoge kwaliteit van onderwijs*

¹⁴ ISO, LKvV, LSVb (2014). Studiesucces een nieuwe definitie. Opgevraagd van: <https://www.iso.nl/website/wp-content/uploads/2014/06/Studiesucces-een-nieuwe-definitie.pdf>

¹⁵ Haarman, E.S. (2015). Sturen of studiesucces, of toch niet? Een analyse van beleidsmaatregelen die bedoeld zijn om studiesucces te verhogen. *Bachelor scriptie*. Opgevraagd van: http://essay.utwente.nl/68032/1/Haarman_BA_MB.pdf

Goede en uitdagende leerstof zet studenten aan tot inspanning en motivatie. Ook het lesgeven in kleine groepen bevordert de kwaliteit van het onderwijs en is daarmee goed voor de motivatie van studenten. Ten slotte is flexibiliteit belangrijk voor de leerling. Dat kan flexibiliteit in het maken van hertentamens zijn, maar ook flexibiliteit in de mogelijkheid tot het volgen van bepaalde vakken (differentiatie) werkt motiverend voor leerlingen en stimulerend voor hun ontwikkeling.

Hoewel de precieze effecten van de genoemde maatregelen niet geheel bekend zijn, dienen ze hopelijk ter inspiratie voor onderwijsinstellingen in de regio om het studiesucces te bevorderen.

Tot slot

Het doel van deze publicatie is om een beeld te schetsen van het studierendement van diverse zorg- en welzinsopleidingen in Noord-Brabant. In het kader van het personeelstekort in Zorg en Welzijn is het studierendement van groot belang voor werkgevers en opleiders in de sector. Hoewel we zo compleet mogelijk proberen te zijn, blijkt dat veel informatie en data met betrekking tot het studierendement simpelweg niet openbaar beschikbaar is. Dit geldt voornamelijk voor de mbo-opleidingen.

Daarbij zijn wij ons bewust van het feit dat niet alleen de onderwijsinstellingen verantwoordelijk zijn voor het studierendement van leerlingen. Ook werkgevers spelen mogelijk een rol. Want hoe zit het met beschikbare stageplekken, stagebegeleiding vanuit de werkgevers (enthousiasme, tijd en expertise), en de economische situatie in de regio? Al deze factoren kunnen invloed hebben op de motivatie van studenten en wellicht op het studierendement. Daarmee samenhangend: wij zijn ons ook bewust van de sterke fluctuaties (vooral bij de deeltijd- en duale opleidingen) in rendementen. De oorzaken hiervoor zijn bij ons niet bekend. Maar ook deze fluctuaties kunnen wellicht – deels – beïnvloed worden door werkgevers in de zorg. Dit onderwerp leent zich daarom voor (kwalitatief) vervolgonderzoek.

Ten slotte is hopelijk duidelijk geworden dat de data in dit onderzoek, ofwel het studierendement, geen compleet beeld geeft van studiesucces in het algemeen. Studiesucces heeft ook te maken met de persoonlijk ontwikkeling en ontplooiing van studenten; factoren waarop wij geen zicht hebben. Toch hopen we dat dit onderzoek handvatten biedt om beter grip te krijgen op het studierendement in de regio, de factoren die daarop van invloed zijn, en daarmee tegelijkertijd op de bewegingen op de arbeidsmarkt in Zorg en Welzijn.

Bijlage 1

Deze bijlage maakt het percentage studierendement na vijf jaar van Sociale Studies in Noord-Brabant zichtbaar. De grafieken die in de tekst zijn opgenomen, zijn gebaseerd op onderstaande cijfers.

Studierendement na vijf jaar Noord-Brabant (voltijd)

	2007	2008	2009	2010	2011	Vershil 2011 t.o.v. 2010	Vershil 2011 t.o.v. 2007
Pedagogiek	53,7%	59,5%	54,2%	50,0%	50,5%	+0,05%	-3,2%
Culturele en Maatschappelijke Vorming	58,2%	54,0%	32,6%	57,8%	49,3%	-8,5%	-8,9%
Maatschappelijk Werk en Dienstverlening	62,9%	57,5%	54,8%	63,2%	59,8%	-3,4%	-3,1%
Sociaal-Pedagogische Hulpverlening	63,4%	67,3%	60,5%	64,5%	65,9%	+1,4%	+2,5%
Social Work	57,5%	60,2%	55,7%	53,9%	52,7%	-1,2%	-4,8%
Toegepaste Psychologie	43,5%	50,0%	43,7%	46,6%	38,9%	-7,7%	-4,6%

Het studierendement na 5 jaar voor voltijdopleidingen (Sociale Studies) op hbo-niveau (bachelor) in Noord-Brabant. De jaren betreffen de instroomjaren van studenten. Bron: De Vereniging Hogescholen (2017), bewerking door Transvorm.

Studierendement na vijf jaar Noord-Brabant (deeltijd)

	2007	2008	2009	2010	2011	Vershil 2011 t.o.v. 2010	Vershil 2011 t.o.v. 2007
Pedagogiek	58,3%	56,7%	56,0%	43,8%	29,8%	-14,0%	-28,5%
Culturele en Maatschappelijke Vorming	31,3%	33,3%	20,0%	42,9%	60,0%	+17,1%	+28,7%
Maatschappelijk Werk en Dienstverlening	54,8%	56,6%	56,9%	59,0%	45,0%	-14,0%	-9,8%
Sociaal-Pedagogische Hulpverlening	56,9%	59,5%	53,7%	53,3%	55,7%	+2,4%	-1,2%
Social Work	43,1%	57,1%	42,4%	58,9%	58,6%	-0,3%	+15,5%
Toegepaste Psychologie	-	43,5%	50,0%	44,7%	54,0%	+9,3%	-

Het studierendement na 5 jaar voor deeltijdopleidingen (Sociale Studies) op hbo-niveau (bachelor) in Noord-Brabant. De jaren betreffen de instroomjaren van studenten. Bron: De Vereniging Hogescholen (2017), bewerking door Transvorm.

